

Каліцева Олена Вікторівна

Миколаївський інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ

У статті досліджено поняття комунікативні уміння майбутніх фахівців. Запропоновано критерії та показники їх рівнів сформованості.

Ключові слова: студенти-правники, комунікативні уміння, критерії сформованості комунікативних умінь, засоби медіаосвітніх технологій.

Нині у педагогіці вищої школи домінують погляди, згідно з якими складність мети і завдань підготовки фахівців викликає необхідність кардинальних змін у освітньому процесі, приведення всіх його компонентів у відповідність до нових умов професійної діяльності. Позитивним є досвід залучення засобів медіаосвітніх технологій, представлений у дослідженнях українських науковців-медіапедагогів: І. Бабенко-Єршова (преса і телебачення), Р. Бужиков (Інтернет), Ю. Горун (Інтернет), І. Гуріненко (преса, телебачення, Інтернет), Н. Духаніна (Інтернет), Ю. Казаков (преса, телебачення), Костюхіна (телебачення), І. Наумук (Інтернет), А. Онкович (преса), І. Сахневич (преса, кіно), Н. Шубенко (телебачення), О. Янишин (преса). Це дає можливість передбачити, що використання засобів медіаосвітніх технологій сприятиме ефективнішому розвитку комунікативних умінь майбутніх правників.

Аналіз досліджень із розвитку комунікативних умінь фахівців різних галузей засвідчує необхідність виокремити загальні та спеціальні комунікативні уміння. Вочевидь, що загальні – притаманні фахівцям різних галузей, а спеціальні залежать від специфіки діяльності в окремій галузі. Для визначення останніх деякі науковці пропонують термін фахові комунікативні уміння. На нашу думку, комунікативні вміння фахівця – це засвоєний спосіб виконання дій, який базується на здатності до застосування знань і розуміння з метою виконання завдань, пов'язаних із пошуком, опрацюванням і передаванням інформації, взаємодією з колегами та експертами з інших галузей знань у рамках професійної діяльності.

Результати аналізу наукових робіт О. Бовдир, І. Дроздової, М. Ісаєнко, В. Лугового, Г. Онкович, О. Янишин, О. Ярошенко дозволяють також стверджувати, що питання визначення об'єктивних критеріїв та показники рівнів розвитку комунікативних умінь є надзвичайно складним. Воно залишається предметом наукової дискусії і наразі єдиний загальноприйнятий погляд відсутній. Недостатня його розробленість утруднює реалізацію ефективного впливу на формування комунікативних умінь, оскільки зазначені поняття є науковим інструментарієм оцінювання результатів дослідження.

У Словнику української мови критерій тлумачиться як підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [1, с. 349]. У науковій літературі критерії оцінювання умінь та навичок є величина, обрана визначником якості навчальної діяльності. Це той інструмент, який дозволяє здійснювати розподіл отриманих даних за деякими попередньо стандартизованими ознаками (чи показниками), що характеризують незадовільний, задовільний, гарний і високий рівні прояву предмету дослідження. Звичайно, кількість таких рівнів обумовлюється міркуваннями доцільності й достатньої інформативності, але частіше за все їх вживається три або чотири [2, с. 7]. У Національному освітньому глосарії критерії стосовно оцінювання виконання вимог освітніх програм – це опис того, що і на якому рівні має зробити здобувач вищої освіти для демонстрації досягнення результатів навчання [3, с. 30].

Таким чином, критерії оцінювання комунікативних умінь слід розглядати як підставу для визначення їх рівня сформованості, котрі визначають найсуттєвіші ознаки

досліджуваного явища. Вони відображають динаміку вимірюваної якості та розкриваються через низку показників.

На підставі наукових досліджень, спостережень за навчально-пізнавальною діяльністю та видів комунікативних умінь соціальних педагогів О. Пасічник пропонує визначити мотиваційний, когнітивний, процесуальний та фаховий критерії сформованості комунікативних умінь та п'ять рівнів їхнього розвитку (високий, достатній, середній, задовільний і низький) [4, с. 100].

При дослідженні педагогічних умов застосування засобів мас-медіа для розвитку медіакомпетентності майбутніх державних інспекторів з пожежної безпеки І. Гуріненко визначає три критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний) та показники рівнів (базовий, достатній, високий) сформованості [5, с. 9].

У розрізі предмета свого дослідження О. Янишин з опертям на інформаційний критерій класифікації комунікативних умінь, розроблений В. Тищенком та класифікацію показників розвитку медіаграмотності О. Федорова визначає такі критерії комунікативних умінь майбутніх документознавців у процесі застосування медіаосвітніх технологій: контактний, інформаційний, інтерпретаційний, мотиваційний та три рівні їхньої сформованості: високий, середній, низький [6, с. 110].

З урахуванням напрацювань зазначених науковців, специфіки фахової діяльності майбутніх правників, необхідних комунікативних умінь та особливості залучення засобів медіаосвітніх технологій пропонуємо виділити мотиваційний, контактний, когнітивний та діяльнісний критерії оцінювання комунікативних умінь студентів-правників.

Мотиваційний критерій передбачає усвідомлення майбутніми правниками місця та ваги комунікативних умінь, а також мас-медіа для вдалого здійснення своєї фахової діяльності, бажання постійно підвищувати свою компетентність для успішної взаємодії з клієнтами, колегами та експертами з інших галузей знань. Показником даного критерію є сформованість внутрішньої мотивації до комунікативної взаємодії.

Контактний критерій (обумовлений медіадидактичним підходом) характеризує частотність інтерактивної взаємодії (контактів) студентів із різними видами медіапродукту, дає можливість визначити показники частотності та діапазон контактів із різними мас-медіа, вітчизняними та іншомовними. Показником цього критерію є сформовані вміння раціонально використовувати час для вирішення необхідних завдань, він тісно пов'язаний із рівнем сформованості мотиваційного критерію.

Когнітивний критерій визначає обсяг теоретичних знань майбутніх правників щодо сутності, прийомів і передумов успішного спілкування, оволодіння засобами передавання інформації (вербальними і невербальними), розуміння особливостей створення та передавання медіа продукту, та технологій його впливу на суспільство. Показником цього критерію слугує сформованість умінь застосовувати здобуті знання у фаховій діяльності.

Діяльнісний критерій поєднує навички критичного аналізу процесів функціонування медіа у соціальному просторі та вміння якісного відбору медіапродукту для освітньої та фахової діяльності, власного проектування; вміння чітко висловлювати думку в усній та письмовій формах з урахуванням усіх мовних норм; інтерпретувати зміст медіатекстів різних жанрів на основі критичного аналізу та пов'язувати його з функціями медіа в соціумі.

Критерії оцінювання комунікативних умінь – це той інструмент, який дозволяє здійснювати розподіл отриманих упродовж експерименту даних за визначеними попередньо стандартизованими показниками, що характеризують високий, достатній, середній, задовільний, низький рівні розвитку, котрим притаманні певні здатності. Кожен із рівнів розвитку відтворює ступінь прояву його характеристик та вказує на вираженість характерних здібностей студента. Низький рівень характеризується здатністю виконувати прості завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері навчання, готовністю до навчання на наступному рівні. Задовільний – виконувати типові нескладні завдання у

типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері навчання під керівництвом з елементами самостійності. Середній – виконувати навчальні завдання середньої складності за визначеними алгоритмами за встановленими нормами часу і якості. Достатній – здатністю самостійно виконувати складні спеціалізовані навчальні завдання, зокрема в нестандартних ситуаціях. Високий – розв’язувати типові спеціалізовані задачі у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки і характеризується певною невизначеністю умов. Дані п’ять рівнів сформованості комунікативних умінь виділено з опертя на Національну рамку кваліфікацій [7].

Рівні сформованості комунікативних умінь за мотиваційним критерієм можна описати таким чином:

- *високий* – стійка різнопланова внутрішня мотивація (професійно-пов’язані, емоційні, гносеологічні, моральні, естетичні, гедоністичні, жанрові та ін. мотиви) для використання засобів медіаосвітніх технологій у формуванні власних комунікативних умінь; прагнення до вдосконалювання своїх знань і умінь у сфері медіа (пошук матеріалів з навчальною та науково-дослідною метою, намагання створити власний медіатекст);

- *достатній* – достатньо сформовані професійно-пов’язані, моральні та естетичні мотиви для використання засобів медіаосвітніх технологій у формуванні власних комунікативних умінь; позитивно налаштовані до залучення мас-медіа в освітній процес та майбутню професійну діяльність;

- *середній* – переважання окремих мотивів формування власних комунікативних умінь і засобів медіаосвітніх технологій; наявність прагнення до вдосконалення своїх знань і умінь у ході навчальних занять;

- *задовільний* – недостатня мотивація для залучення нестандартних підходів для розвитку власних комунікативних умінь, прагнення до виконання завдань під керівництвом чи з допомогою інших; слабо виражені або відсутні креативні мотиви контактів з медіатекстами;

- *низький* – відсутня внутрішня мотивація чи вузький спектр мотивів (при переважанні розважальних), неусвідомлення необхідності розвитку власних комунікативних умінь взагалі, та засобами медіаосвітніх технологій зокрема; відсутнє прагнення до вдосконалення своїх знань і умінь; відсутні креативні мотиви для контактів із медіатекстами.

Рівні сформованості комунікативних умінь за контактним критерієм можна описати таким чином:

- *високий* – щоденні контакти з різними видами медіа та медіатекстами з метою використання їх для професійного розвитку, створення власного медіапродукту;

- *достатній* – регулярні контакти з різними видами медіа та медіатекстами з метою задоволення навчальних потреб з різних дисциплін

- *середній* – контакти з різними видами медіа та медіатекстами кілька разів на тиждень для виконання поставлених викладачем завдань

- *задовільний* – нерегулярні контакти з різними видами медіа та медіатекстами для виконання поставлених викладачем завдань чи задоволення особистих потреб

- *низький* – контакти з різними видами медіа та медіатекстами для задоволення особистих потреб, але без усвідомлення освітньої мети.

Рівні сформованості комунікативних умінь за когнітивним критерієм можна описати таким чином:

- *високий* – уміння в повному обсязі застосовувати здобуті знання про особливості функціонування мас-медіа у суспільстві та майбутній професійній сфері для пошуку та аналізу необхідної інформації, а також оприлюднити результати власних досліджень за допомогою медіа;

- *достатній* – уміння в достатньому обсязі застосовувати здобуті знання про особливості функціонування мас-медіа для вирішення складних спеціалізованих навчальних завдань; уміння оприлюднити результати власних досліджень за допомогою медіа;

- *середній* – уміння застосовувати здобуті знання про особливості функціонування мас-медіа для виконання навчальних завдань середньої складності за визначеними алгоритмами за встановленими нормами часу і якості;

- *задовільний* – уміння застосовувати здобуті знання про особливості функціонування мас-медіа для виконання типових нескладних завдань у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері навчання під керівництвом з елементами самостійності;

- *низький* – уміння застосовувати здобуті знання про особливості функціонування мас-медіа для виконання простих завдань у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері навчання.

Рівні сформованості комунікативних умінь за діяльнісним критерієм можна описати таким чином:

- *високий* – уміння на основі критичного аналізу медіапродукту та його функцій у соціумі, дати оцінку авторській концепції, аргументовано погодитися чи не погодитися з позицією автора; здатність до вирішення нестандартних проблемних з ситуацій, уміння правильно і вмотивовано обирати стратегію міжособистісної взаємодії; творчий підхід до процесу фахового спілкування з урахуванням функцій медіа у соціумі; практичне володіння мовленнєвою нормативністю в усній і писемній формах. Загалом пов'язаний із високими рівнями показників когнітивного та мотиваційного критеріїв.

- *достатній* – уміння критично аналізувати процес функціонування медіапродукту в соціумі; здатність сприймати співрозмовника, але без урахування повною мірою ситуації спілкування; здатність до конструктивної міжособистісної взаємодії з використанням засобів вербальної та невербальної комунікації, володіння фаховою та загальнонауковою термінологією; процес спілкування іноді шаблонний, недостатньо гнучкий, в нових умовах відчувається невпевненість при прийнятті нестандартних рішень. Загалом пов'язаний із достатніми рівнями показників когнітивного та мотиваційного критеріїв.

- *середній* – уміння критично аналізувати процес функціонування медіа в соціумі; уміння дати характеристику вчинкам і психологічному стану співмовця на основі неповних знань; уміння загалом правильно обирати стратегію міжособистісної взаємодії, однак не завжди дотримуватися послідовності її реалізації; здатність до вирішення стандартних проблемних ситуацій; розуміння функцій медіа у соціумі, проте відсутність творчого підходу до процесу фахового спілкування. В цілому, заснований на середніх рівнях показників когнітивного та мотиваційного критеріїв.

- *задовільний* – уміння критично аналізувати медіадіагностику без чіткого розуміння їх функціонування у соціумі; уміння дати характеристику вчинкам і психологічному стану співмовця на основі поверхових знань; вибіркоче використання вербальних та невербальних засобів комунікації, слабе володіння фаховою та загальнонауковою термінологією, сприйняття співмовця загалом стереотипне, інтуїтивне обрання стратегії спілкування, з опертям на особистий досвід. У цілому, заснований на задовільних рівнях показників когнітивного та мотиваційного критеріїв.

- *низький* – відсутність умінь критично аналізувати функціонування медіа в соціумі, здібностей до критичного мислення; невміння визначити стратегію міжособистісного спілкування самостійно, потреба сторонньої допомоги, значні труднощі у процесі спілкування, низький рівень розуміння місця медіапродукту у професійній самореалізації. У цілому, заснований на низьких рівнях показників когнітивного та мотиваційного критеріїв.

Засоби вимірювання у будь-якому педагогічному експерименті є тими інструментами, що надають можливість фіксації проміжних та кінцевих показників упродовж його перебігу й відстеження динаміки змін тих властивостей чи характеристик об'єкта, які є предметом

